

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Неля ПОДЛЕВСЬКА

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

01 вересня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціальна експертиза, прогнозування та оцінка соціальної політики

Назва дисципліни

Галузь знань – І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

Спеціальність – І 10 Соціальна робота та консультування

Рівень вищої освіти – Другий (магістерський)

Освітньо-професійна програма – Соціальна робота та консультування

Обсяг дисципліни – 4 кредити ЄКТС

Шифр дисципліни – ОФП.01

Мова навчання – українська

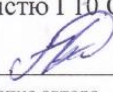
Статус дисципліни: обов'язкова (фахової підготовки)

Факультет – Гуманітарно-педагогічний

Кафедра – Соціальної роботи і соціальної педагогіки

Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Курсовий проєкт	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
					Аудиторні заняття					Самостійна робота, у т.ч. ІРС			Залік	Іспит
			Кредити ЄКТС	Години	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття					
Д	1	1	4	120	34	16		18		86				+
З	1	1	4	120	12	6		6		108				+

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Соціальна робота та консультування» за спеціальністю І 10 Соціальна робота та консультування

Робоча програма складена канд. пед. наук, доц. Наталія ГОЛОВА

Підпис автора

Науковий ступінь, учене звання, Ім'я, ПРІЗВИЩЕ автора

Схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Протокол від 29 серпня 2025 № 1

Зав. кафедри

 Підпис

Олена ВАСИЛЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Робоча програма розглянута та схвалена вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету

Голова вченої ради факультету

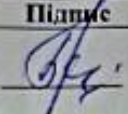
 Підпис

Неля ПОДЛЕВСЬКА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Хмельницький 2025

2 ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ

Посада	Назва факультету	Підпис	Ініціали, прізвище
Гарант освітньо-професійної програми, д-р. пед. наук, проф.	Гуманітарно-педагогічний факультет		Юрій БРИНДІКОВ

3 ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна «Соціальна експертиза, прогнозування та оцінка соціальної політики» є складовою обов'язкової частини дисциплін фахової підготовки фахівців другого (магістерського) освітнього рівня за спеціальністю І 10 Соціальна робота та консультування за освітньо-професійною програмою Соціальна робота та консультування.

Пререквізити – вихідна.

Постреквізити – ОФП.05 Фахова (консультативна) практика, ОФП.06 Переддипломна практика, ОФП.07 Кваліфікаційна робота.

Відповідно до освітньої програми дисципліна має забезпечити:

– **компетентності**: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі соціальної роботи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог (ІК); Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 01); Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт (ЗК 03); Здатність проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК 05); Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення (ФК 02); Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проєктувати та моделювати соціальні ситуації, в тому числі на етапі раннього втручання (ФК 03); Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг (ФК 06); Здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства (ФК 12); Здатність до ефективного менеджменту організації у сфері соціальної роботи (ФК14); Здатність здійснювати соціальне консультування різних груп населення та категорій клієнтів, використовуючи сучасні методи, технології та кризові інтервенції (УК 01).

– **програмні результати навчання**: Розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог (ПРН 01); Критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела знань про практики соціальної роботи, формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження (ПРН 02); Показувати глибинне знання та системне розуміння теоретичних концепцій, як із галузі соціальної роботи, так і з інших галузей соціогуманітарних наук (ПРН 04); Збирати та здійснювати кількісний і якісний аналіз емпіричних даних (ПРН 05); Оцінювати соціальні наслідки політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства, розробляти рекомендації стосовно удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної роботи (ПРН 12); Визначати методологію прикладного наукового дослідження та застосовувати методи кількісного та якісного аналізу результатів, у тому числі методи математичної статистики (ПРН 14); Розробляти критерії та показники ефективності професійної діяльності, застосовувати їх в оцінюванні виконаної роботи, пропонувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень (ПРН 15); Демонструвати позитивне ставлення до власної професії та відповідати своєю поведінкою етичним принципам і стандартам соціальної роботи (ПРН 18); Упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність (ПРН 20).

Мета дисципліни. Формування знань здобувачів з соціальної експертизи, соціального прогнозування, соціальної політики та передбачення подальшого їхнього соціального розвитку; відпрацювання первинних практичних навичок щодо застосування одержаних знань для розробки соціальних прогнозів.

Предмет дисципліни. Теоретичні і практичні засади організації соціальної експертизи, соціального прогнозування та соціальної політики.

Завдання дисципліни. Формування знань здобувачів освіти з теоретичних основ професійного прогнозування, експертизи та оцінки соціальної політики, розвитку компетенцій щодо здійснення соціального прогнозу та презентації результатів напрацювань з експертизи соціальних проєктів.

Результати навчання. Після вивчення дисципліни здобувач має: *розробляти* соціальні проєкти на високому професійному рівні; критично *оцінювати* власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення; етично *використовувати* результати наукових розвідок інших дослідників; *аналізувати* дані соціальної експертизи для розробки соціальних прогнозів; *узагальнювати та інтерпретувати* результати проведених досліджень; *впроваджувати* результати наукового пошуку в практичну діяльність.

4. Структура залікових кредитів дисципліни

Назва розділу (теми)	Кількість годин, відведених на:					
	Денна форма			Заочна форма		
	Лекції	Прак-тичні заняття	СРС	Лекції	Прак-тичні заняття	СРС
Тема 1. Соціальне прогнозування та експертиза в практиці соціальної роботи	2	2	12	2	2	10
Тема 2. Поняття про методи в соціальному прогнозуванні. Суб'єкти експертних оцінок	2	2	12			14
Тема 3. Сутність та теоретичні засади соціальної політики	2	2	12	2	2	14
Тема 4. Теоретичні засади впровадження державних соціальних програм	2	2	10			14
Тема 5. Соціальні програми та проекти в соціальному прогнозуванні	2	2	10	2	2	14
Тема 6. Соціальна експертиза як метод оцінки соціального проєкту	2	2	10			14
Тема 7. Види експертиз та їх функціональне призначення	2	2	10			14
Тема 8. Державна соціальна допомога вразливим категоріям населення як пріоритетний напрям соціальної політики	2	4	10			14
Разом за семестр:	16	18	86	6	6	108

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Зміст лекційного курсу

Перелік лекцій для студентів денної форми здобуття освіти

Номер лекції	Перелік тем лекцій, їх анотації	Кількість годин
1	Тема 1. Соціальне прогнозування та експертиза в практиці соціальної роботи Розвиток уявлень про майбутнє на ранніх стадіях існування людства. Презентизм первісного мислення. Релігійне і філософсько-історичне коріння теорії прогнозування. Соціальне прогнозування на рубежі XIX-XX ст. Умови формування парадигми технологічного прогнозування. Сучасний етап розвитку досліджень майбутнього. Специфіка соціального прогнозування у соціальній роботі. Інституційно-правові заходи соціальної експертизи. Становлення соціального прогнозування. Види експертиз і їх функціональне призначення (функції). Організаційна схема проведення соціальної експертизи. Базові організаційні форми соціальної експертизи. Літ: [1, с. 45-47, 3, с. 9-10]	2
2	Тема 2. Поняття про методи в соціальному прогнозуванні. Суб'єкти експертних оцінок Класифікація наук за часовим критерієм. Триєдина функція науки: опис (аналіз), пояснення (діагноз), пророкування (прогноз). Від футурології до дослідження майбутнього як особливої області, особливого напрямку наукових досліджень. Місце досліджень майбутнього у структурі сучасної науки як комплексу прогнозів майбутнього. Прогностика в широкому змісті як область дослідження майбутнього. Єдність теорії й практики прогнозування. Прогнозування як практика розробки прогнозів. Класифікація методів соціального прогнозування. Відбір експертів та формування експертних груп. Особливості та проблеми експертної діяльності. Літ: [2, с. 15-17, 3, с. 8-9]	2
3	Тема 3. Сутність та теоретичні засади соціальної політики Зміст, мета, завдання соціальної політики. Об'єкти та суб'єкти соціальної політики. Роль і місце держави в реалізації соціальної політики. Соціальна політика в системі соціальної роботи. Літ: [1, с. 3-9, 10, с. 8-9]	2
4	Тема 4. Теоретичні засади впровадження державних соціальних програм Історичний контекст застосування системи соціального захисту в соціальній політиці. Теоретико-практичний досвід застосування	2

	державних соціальних програм у країнах «соціального добробуту». Особливості застосування соціальних програм в Україні в сучасних умовах державотворення. Сутність понятійної категорії «державна соціальна програма». Методологія розробки державних соціальних програм. Класифікація та види соціальних програм. Літ: [2, с. 3-4, 6, с. 7-9]	
5	Тема 5. Соціальні програми та проєкти в соціальному прогнозуванні Прогнозне тло конкретного соціального прогнозу. Стандартні аспекти прогнозного тла стосовно до вибраного об'єкта: науково-технічний; демографічний; економічний; соціологічний; соціально-культурний; політичний; міжнародний. Методи збору фонові інформації: вивчення літератури, замовлення в компетентних установах, постулювання. Принципи постулювання незмінності або зміни за заздалегідь заданих критеріях тих або інших даних прогнозного тла. Цільові, програмні, планові, проєктні й організаційні прогнози як форми наукового забезпечення відповідних управлінських рішень. Система класифікації прогнозів. Літ: [1, с. 2-3, 4, с. 5-6, 7, с. 9]	2
6	Тема 6. Соціальна експертиза як метод оцінки соціального проєкту Моделі соціальної експертизи: «Рецензія», «Моніторинг», «Проект». Організація соціальної експертизи. Експертиза конкурсних проєктів. Експертна рада та експертний висновок. Експертне спостереження. Методи відбору експертів. Надійність експертних оцінок. Методи соціальної експертизи. Підсумки соціальної експертизи. Літ: [1, с. 45-47, 3, с. 9-10]	2
7	Тема 7. Види експертиз та їх функціональне призначення Інституційно-правові засади соціальної експертизи. Організаційно-правова структура соціальної політики і соціального захисту. Критерії і характеристика соціальної політики. Міністерство соціальної політики України як провідний орган у системі соціальної політики держави. Демографічні чинники соціальної політики на сучасному етапі нашої держави. Літ: [3, с. 25-56, 4, с. 65-66, 7, с. 12]	2
8	Тема 8. Державна соціальна допомога вразливим категоріям населення як пріоритетний напрям соціальної політики Форми, заходи підтримки соціально вразливих категорій населення. Пільги, гарантії та компенсації особам з інвалідністю. Адресна допомога та житлові субсидії. Специфічні особливості пенсійного страхування. Літ: [1, с. 2-4, 4, с. 7-8, 10, с. 12-13]	2
	Разом:	16

Перелік оглядових лекцій для студентів заочної форми здобуття освіти

Номер лекції	Тема лекції	Кількість годин
1	Соціальне прогнозування та експертиза в практиці соціальної роботи. Поняття про методи в соціальному прогнозуванні. Суб'єкти експертних оцінок. Літ: [1, с. 3-47, 2, с. 15-17, 3, с. 8-10, 10, с.8-9]	2
2	Сутність та теоретичні засади соціальної політики. Теоретичні засади впровадження державних соціальних програм. Літ: [1, с. 2-47, 2, с. 3-4, 3, с. 9-10, 10, 4, с. 5-6, 6, с. 7-9, 7, с.9]	2
3	Соціальні програми та проєкти в соціальному прогнозуванні. Соціальна експертиза як метод оцінки соціального проєкту. Літ: [1, с. 2-4, 3, с. 25-56, 4, с. 7-66, 7, с. 12, 10, с. 12-13]	2
	Разом:	6

5.2 Зміст практичних занять

Перелік практичних занять для студентів денної форми здобуття освіти

№ п/з	Тема практичного заняття	Кількість годин
1	Тема 1. Соціальне прогнозування та експертиза в практиці соціальної роботи Розвиток уявлень про майбутнє на ранніх стадіях існування людства. Презентизм первісного мислення. Релігійне і філософсько-історичне коріння теорії прогнозування. Соціальне прогнозування на рубежі XIX-XX ст. Умови формування парадигми технологічного прогнозування. Сучасний етап розвитку досліджень майбутнього. Специфіка соціального прогнозування у соціальній роботі. Інституційно-праові заходи соціальної експертизи. Становлення соціального прогнозування. Види експертиз і їх функціональне призначення (функції). Організаційна схема проведення соціальної експертизи. Базові організаційні форми соціальної експертизи. Літ: [1, с. 45-47, 3, с. 9-10]	2
2	Тема 2. Поняття про методи в соціальному прогнозуванні. Суб'єкти експертних оцінок Класифікація наук за часовим критерієм. Триєдина функція науки: опис (аналіз), пояснення (діагноз), пророкування (прогноз). Від футурології до дослідження майбутнього як особливої області, особливого напрямку наукових досліджень. Місце досліджень майбутнього у структурі сучасної науки як комплексу прогнозів майбутнього. Прогностика в широкому змісті як область дослідження майбутнього. Єдність теорії й практики прогнозування. Прогнозування як практика розробки прогнозів. Класифікація методів соціального прогнозування. Відбір експертів та формування експертних груп. Особливості та проблеми експертної діяльності.	2

	Літ: [2, с. 15-17, 3, с. 8-9]	
3	Тема 3. Сутність та теоретичні засади соціальної політики Зміст, мета, завдання соціальної політики. Об'єкти та суб'єкти соціальної політики. Роль і місце держави в реалізації соціальної політики. Соціальна політика в системі соціальної роботи. Літ: [1, с. 3-9, 10, с. 8-9]	2
4	Тема 4. Теоретичні засади впровадження державних соціальних програм Історичний контекст застосування системи соціального захисту в соціальній політиці. Теоретико-практичний досвід застосування державних соціальних програм у країнах «соціального добробуту». Особливості застосування соціальних програм в Україні в сучасних умовах державотворення. Сутність понятійної категорії «державна соціальна програма». Методологія розробки державних соціальних програм. Класифікація та види соціальних програм. Літ: [2, с. 3-4, 6, с. 7-9]	2
5	Тема 5. Соціальні програми та проєкти в соціальному прогнозуванні Прогнозне тло конкретного соціального прогнозу. Стандартні аспекти прогнозного тла стосовно до вибраного об'єкта: науково-технічний; демографічний; економічний; соціологічний; соціально-культурний; політичний; міжнародний. Методи збору фонові інформації: вивчення літератури, замовлення в компетентних установах, постулювання. Принципи постулювання незмінності або зміни за заздалегідь заданих критеріях тих або інших даних прогнозного тла. Цільові, програмні, планові, проєктні й організаційні прогнози як форми наукового забезпечення відповідних управлінських рішень. Система класифікації прогнозів. Літ: [1, с. 2-3, 4, с. 5-6, 7, с. 9]	2
6	Тема 6. Соціальна експертиза як метод оцінки соціального проєкту Моделі соціальної експертизи: «Рецензія», «Моніторинг», «Проект». Організація соціальної експертизи. Експертиза конкурсних проєктів. Експертна рада та експертний висновок. Експертне спостереження. Методи відбору експертів. Надійність експертних оцінок. Методи соціальної експертизи. Підсумки соціальної експертизи. Літ: [1, с. 45-47, 3, с. 9-10]	2
7	Тема 7. Види експертиз та їх функціональне призначення Інституційно-правові засади соціальної експертизи. Організаційно-правова структура соціальної політики і соціального захисту. Критерії і характеристика соціальної політики. Міністерство соціальної політики України як провідний орган у системі соціальної політики держави. Демографічні чинники соціальної політики на сучасному етапі нашої держави. Літ: [3, с. 25-56, 4, с. 65-66, 7, с. 12]	2
8	Тема 8. Державна соціальна допомога вразливим категоріям	4

	населення як пріоритетний напрям соціальної політики Форми, заходи підтримки соціально вразливих категорій населення. Пільги, гарантії та компенсації особам з інвалідністю. Адресна допомога та житлові субсидії. Специфічні особливості пенсійного страхування. Літ: [1, с. 2-4, 4, с. 7-8, 10, с. 12-13]	
	Разом:	18

Перелік практичних занять для студентів заочної форми здобуття освіти

№ з/п	Тема практичного заняття	Кількість годин
1	Соціальне прогнозування та експертиза в практиці соціальної роботи. Поняття про методи в соціальному прогнозуванні. Суб'єкти експертних оцінок. Літ: [1, с. 3-47, 2, с. 15-17, 3, с. 8-10, 10, с.8-9]	2
2	Сутність та теоретичні засади соціальної політики. Теоретичні засади впровадження державних соціальних програм. Літ: [1, с. 2-47, 2, с. 3-4, 3, с. 9-10, 10, 4, с. 5-6, 6, с. 7-9, 7, с.9]	2
3	Соціальні програми та проекти в соціальному прогнозуванні. Соціальна експертиза як метод оцінки соціального проєкту. Літ: [1, с. 2-4, 3, с. 25-56, 4, с. 7-66, 7, с. 12, 10, с. 12-13]	2
	Разом:	6

5.3 Зміст самостійної (у т.ч. індивідуальної) роботи

Самостійна робота студентів усіх форм здобуття освіти полягає у систематичному опрацюванні програмного матеріалу з відповідних джерел інформації, підготовці до практичних занять, виконанні індивідуальних завдань (написання тез), тестування з теоретичного матеріалу тощо. Студенти заочної форми здобуття освіти виконують ще й контрольну роботу. Вимоги до її виконання та варіанти визначаються методичними рекомендаціями до виконання контрольних робіт, які кожний здобувач вищої освіти отримує у викладача у період настановної сесії. Крім цього до послуг студентів сторінка навчальної дисципліни у Модульному середовищі для навчання, де розміщені Робоча програма дисципліни та необхідні документи з її навчально-методичного забезпечення.

Зміст самостійної роботи студентів денної форми здобуття освіти

Номер тижня	Вид самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т1, підготовка до практичного заняття.	12
2	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т2, підготовка до практичного заняття.	12

3	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т3, підготовка до практичного заняття.	12
4	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т4, підготовка до практичного заняття. Підготовка до тестового контролю з тем 1-4	10
5	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т5, підготовка до практичного заняття. Консультація з вибору теми індивідуального завдання.	10
6	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т6, підготовка до практичного заняття. Виконання індивідуальної роботи.	10
7	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т7, підготовка до практичного заняття. Виконання індивідуальної роботи.	10
8	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т8, підготовка до практичного заняття. Захист індивідуального завдання.	10
Разом:		86

На самостійне опрацювання студентів виносяться визначені у методичних рекомендаціях до практичних занять та самостійної роботи питання з кожної теми. Керівництво самостійною роботою та контроль за виконанням індивідуального завдання здійснюється викладачем згідно з розкладом консультацій у позаурочний час.

Вимоги до виконання контрольної роботи (для студентів заочної форми здобуття освіти) та індивідуального завдання (для студентів денної форми здобуття освіти) викладені в Модульному середовищі для навчання на сторінці навчальної дисципліни.

Орієнтовна тематика індивідуального завдання (тез) для самостійної роботи здобувачів

1. Сутність соціального прогнозування та його специфіка у соціальній роботі.
2. Методи соціальної експертизи та прогнозування.
3. Напрями соціальної експертизи та прогнозування.
4. Проектування як елемент управлінської діяльності і його зв'язок із прогнозуванням.
5. Інформаційне забезпечення прогнозування і проектування.
6. Роль моделювання в прогностичному дослідженні.
7. Релігійне, утопічне і філософсько – історичне коріння теорії прогнозування.
8. Соціальне прогнозування на рубежі XIX – XXст. Виникнення наукової фантастики й «міркувань про майбутнє».
9. Роль та значення наукових підходів О.Тоффлера в розвитку прогностичної науки.
10. Сутність глобалістики й альтернативістики. Концепція «альтернативної цивілізації».
11. Побудова вихідної (базової) моделі об'єкта соціального прогнозування.
12. Соціологічний показник і можливості його використання в прогностичному й проектному моделюванні.
13. Можливості трендового моделювання в прогностичному дослідженні.
14. Побудова моделі прогнозного тла.
15. Види прогнозування та їхня сутність.
16. Вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку соціального прогнозування як науки.
17. Теоретичний аспект соціального прогнозування як методу дослідження.
18. Розвиток соціологічного прогнозування в Україні.
19. Прогнозування в сфері економіки (праці).
20. Сутність експертизи та прогнозування в сфері політики.
21. Очікувані й бажані зміни в соціальній структурі суспільства, у соціальній організації й соціальному управлінні.

22. Зміст, мета, завдання соціальної політики.
23. Об'єкти та суб'єкти соціальної політики.
24. Роль і місце держави в реалізації соціальної політики.
25. Соціальна політика в системі соціальної роботи.
26. Історичний контекст застосування системи соціального захисту в соціальній політиці.
27. Теоретико-практичний досвід застосування державних соціальних програм у країнах «соціального добробуту».
28. Особливості застосування соціальних програм в Україні в сучасних умовах державотворення.
29. Сутність понятійної категорії «державна соціальна програма».
30. Методологія розробки державних соціальних програм. Класифікація та види соціальних програм.

6 Технології та методи навчання

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних технологій та методів навчання, зокрема: методи навчання за джерелом передачі і сприймання інформації (словесні (пояснення, дискусія, консультування), практичні (інструктування), наочні (демонстрування, ілюстрування); за логікою передачі і сприймання навчальної інформації; за рівнем самостійності пізнавальної діяльності (методи проблемного викладу, частково пошукові, дослідницькі); методи стимулювання і мотивації учіння, інтерактивні; технології дистанційного навчання (сервіс для проведення онлайн конференцій Zoom, Модульне середовище для навчання тощо).

7 Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком освітнього процесу.

При цьому використовуються такі методи поточного контролю:

- усне опитування;
- тестовий контроль теоретичного матеріалу;
- оцінювання результатів роботи на практичних заняттях (участь у обговоренні ситуацій, самостійні роботи, дискусії);
- оцінювання результатів виконання індивідуального завдання.

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються результати як поточного контролю, так і підсумкового контролю, який проводиться з усього матеріалу дисципліни за білетами, попередньо розробленими і затвердженими на засіданні кафедри. Здобувач вищої освіти, який набрав з будь-якого виду навчальної роботи, суму балів нижчу за 60 відсотків від максимального балу, не допускається до семестрового контролю, поки не виконає обсяг роботи, передбачений Робочою програмою. Здобувач вищої освіти, який набрав позитивний середньозважений бал (60 відсотків і більше від максимального балу) з усіх видів поточного контролю і не склав іспит, вважається таким, який має академічну заборгованість. Ліквідація академічної заборгованості із семестрового контролю здійснюється у період екзаменаційної сесії або за графіком, встановленим деканатом відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ».

8 Політика дисципліни

Політика навчальної дисципліни загалом визначається системою вимог до здобувача вищої освіти, що передбачені чинними положеннями Університету про організацію і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Зокрема, проходження інструктажу з техніки безпеки; відвідування занять з дисципліни є обов'язковим. За об'єктивних причин (підтверджених документально) теоретичне навчання за погодженням із лектором може відбуватись в індивідуальному режимі. Успішне опанування дисципліни і формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання передбачає необхідність підготовки до практичних занять (вивчення теоретичного матеріалу з теми, активно працювати на занятті, брати участь у дискусіях щодо прийнятих рішень при виконанні здобувачами задач).

Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт у встановлені терміни, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. Пропущене практичне заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичних занять у семестрі.

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється за результатами опитування під час практичних занять, тестування й виконання індивідуального завдання. Виконання індивідуального завдання завершується його здачею на перевірку у терміни, встановлені графіком самостійної роботи. Здобувач може підготувати тези за однією з запропонованих тем при дотриманні узгоджених з викладачем термінів їх виконання.

Здобувач вищої освіти, виконуючи самостійну роботу з дисципліни, має дотримуватися політики доброчесності (заборонені списування, підказки, плагіат, використання штучного інтелекту (без вірного цитування)). У разі порушення політики академічної доброчесності в будь-яких видах навчальної роботи здобувач вищої освіти отримує незадовільну оцінку і має повторно виконати завдання з відповідної теми (виду роботи), що передбачені робочою програмою. Будь-які форми порушення академічної доброчесності під час вивчення навчальної дисципліни не допускаються та не толеруються.

9 Оцінювання результатів навчання студентів у семестрі

Оцінювання академічних досягнень здобувача вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». При поточному оцінюванні виконаної здобувачем роботи з кожної структурної одиниці і отриманих ним результатів викладач виставляє йому певну кількість балів із призначених робочою програмою для цього виду роботи. При цьому кожна структурна одиниця (робота) може бути зарахована, якщо здобувач набрав не менше 60 відсотків (мінімальний рівень для позитивної оцінки) від максимально можливої суми балів, призначеної структурній одиниці.

Будь-які форми порушення академічної доброчесності не допускаються та не толеруються.

Отриманий здобувачем бал за зарахований вид навчальної роботи (структурну одиницю) після її оцінювання викладач виставляє в електронному журналі обліку успішності здобувачів вищої освіти. За умови виконання усіх видів навчальної роботи за результатами поточного контролю протягом вивчення навчальної дисципліни, встановлених її Робочою програмою, здобувач денної форми здобуття освіти з навчальної дисципліни, підсумковим контролем для якої є іспит, може набрати до 60 балів (здобувач заочної форми – до 50 балів). Позитивну підсумкову оцінку здобувач може отримати, якщо за результатами поточного та підсумкового контролів набере від 60 до 100 балів. Семестрова підсумкова оцінка розраховується в автоматизованому режимі в інформаційній підсистемі «Електронний журнал» (ІС «Електронний університет») і відповідно до накопиченої суми балів визначається оцінка за інституційною шкалою та шкалою ЄКТС (див. таблицю

Співвідношення...), яка заноситься в екзаменаційну відомість, а також до Індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти.

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів *денної* форми здобуття освіти у 1 семестрі

Аудиторна робота								Контрольні заходи	Самостійна робота	Семестровий контроль	Разом
Перший семестр											Сума балів
Практичні заняття (мінімум 8 контрольних точок)								Тестовий контроль:	ІДЗ*	Іспит	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т1-4			
Кількість балів за вид навчальної роботи (мінімум-максимум)											
3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	6-10	6-10	24-40	60-100**
24-40								6-10	6-10	24-40	

Примітка: *ІДЗ – індивідуальне домашнє завдання; Т* – тема навчальної дисципліни;

**За набрану з будь-якого виду навчальної роботи з дисципліни кількість балів, нижче встановленого мінімуму, здобувач отримує незадовільну оцінку і має її перездати у встановлений викладачем (деканом) термін. Інституційна оцінка встановлюється відповідно до таблиці «Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС».

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів *заочної* форми здобуття освіти

Аудиторна робота		Самостійна, індивідуальна робота				Семестровий контроль	Разом	
Перший семестр								Сума балів
Практичне заняття		Контрольна робота		Тестовий контроль	ІДЗ*	Іспит		
1	2	Якість виконання	Захист роботи	Т1-3				
Кількість балів за кожний вид навчальної роботи (мінімум-максимум)								
3-5	3-5	12-20	3-5	3-5	6-10	30-50	60-100	
6-10		15-25		3-5	6-10	30-50		

Оцінювання якості виконання контрольної роботи студентами *заочної* форми здобуття освіти

Контрольна робота передбачає виконання трьох завдань – два теоретичних і одне – практичне. Кількість завдань у контрольній роботі залежно від особливостей дисципліни визначає кафедра. Зміст завдань наведено в методичних рекомендаціях до виконання контрольної роботи. При оцінюванні контрольної роботи враховуються якість її виконання та захист, кожен з цих показників

оцінюються максимально: кожне з теоретичних завдань – 5 балами, практичне завдання 10 балами, загальна максимальна сума балів становить 20.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

Таблиця – Розподіл балів між завданнями контрольної роботи здобувача вищої освіти

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань		
	Мінімальний (достатній) бал	Потенційні позитивні бали* (середній бал)	Максимальний (високий) бал
Теоретичне питання № 1	3	4	5
Теоретичне питання № 2	3	4	5
Практичне завдання	6	8	10
Всього балів	12		20

*Примітка. *Позитивний бал за контрольну роботу, відмінний від мінімального (12 балів) та максимального (20 балів), знаходиться в межах 13-19 балів та розраховується як сума балів за усі структурні елементи (завдання) контрольної роботи.*

Кожне завдання контрольної роботи здобувача вищої освіти оцінюється з використанням наведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти (щодо визначення достатнього, середнього та високого рівня досягнення здобувачем запланованих ПРН та сформованих компетентностей).

Оцінювання на практичних заняттях

Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів на знання теоретичного матеріалу з теми; вільне володіння студентом спеціальною термінологією і уміння професійно обґрунтувати прийняті рішення при розв'язуванні задач; результати самостійних робіт.

При оцінюванні результатів навчання здобувачів вищої освіти на практичних заняттях викладач користується наведеними нижче критеріями:

Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти

Оцінка та рівень досягнення здобувачем запланованих ПРН та сформованих компетентностей	Узагальнений зміст критерія оцінювання
1	2
Відмінно (високий)	Здобувач вищої освіти глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає, логічний виклад відповіді державною мовою (в усній або у письмовій формі), демонструє якісне оформлення роботи і володіння спеціальними інструментами. Здобувач вищої освіти не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві-три несуттєві похибки.

Добре (середній)	Здобувач вищої освіти виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом і фаховою термінологією, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь здобувача будується на основі самостійного мислення. Здобувач вищої освіти у відповіді допустив дві-три несуттєві помилки.
Задовільно (достатній)	Здобувач вищої освіти виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь здобувача будується на рівні репродуктивного мислення, здобувач має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і суттєві помилки у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим, набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно (недостатній)	Здобувач вищої освіти виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється здобувачу, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

ІДЗ здобувача вищої освіти оцінюється аналогічно з використанням наведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти (мінімальний позитивний бал – 6 балів, максимальний – 10 балів). При підготовці тез у якості ІДЗ здобувач вищої освіти отримує максимальний бал (10) за їх публікацію.

Оцінювання результатів тестового контролю

Тест, передбачений робочою програмою, складається із 30 тестових завдань. Максимальна сума балів, яку може набрати студент за результатами тестування, складає 5.

Відповідно до таблиці структурування видів робіт за тематичний контроль здобувач залежно від кількості правильних відповідей може отримати від 3 до 5 балів:

Таблиця – Розподіл балів в залежності від наданих правильних відповідей на тестові завдання

Кількість правильних відповідей	1–13	18–22	23–26	27–30
Відсоток правильних відповідей	0-59	60-74	75-89	90-100
Кількість балів	-	3	4	5

На тестування відводиться 30 хвилин. Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. Здобувач може також пройти тестування і в онлайн режимі у Модульному середовищі для навчання на сторінці навчальної дисципліни. Тестування здобувачів вищої освіти у Модульному середовищі для навчання автоматично оцінюються за критеріями, наведеними у таблиці вище.

При отриманні негативної оцінки тест слід перездати до терміну наступного контролю.

Оцінювання результатів підсумкового семестрового контролю (іспит)

Освітня програма передбачає підсумковий семестровий контроль з дисципліни у формі іспиту, завданням якого є системне й об'єктивне оцінювання як теоретичної, так і практичної підготовки здобувача з навчальної дисципліни. Складання іспиту відбувається за попередньо розробленими і затвердженими на засіданні кафедри білетами. Відповідно до цього в екзаменаційному білеті пропонується поєднання питань як теоретичного (в т.ч. у тестовій формі), так і практичного характеру.

Таблиця – Оцінювання результатів підсумкового семестрового контролю здобувачів денної форми навчання (40 балів для підсумкового контролю)

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань		
	Мінімальний (достатній) бал (задовільно)	Потенційні позитивні бали* (середній бал) (добре)	Максимальний (високий) бал (відмінно)
Теоретичне питання № 1	6	8	10
Теоретичне питання № 2	6	8	10
Практичне завдання	12	16	20
Разом:	24		40

*Примітка. *Позитивний бал за іспит, відмінний від мінімального (24 бали) та максимального (40 балів), знаходиться в межах 25-39 балів та розраховується як сума балів за усі структурні елементи (завдання) іспиту.*

Таблиця – Оцінювання результатів підсумкового семестрового контролю здобувачів заочної форми навчання (50 балів для підсумкового контролю)

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань		
	Мінімальний (достатній) бал (задовільно)	Потенційні позитивні бали* (середній бал) (добре)	Максимальний (високий) бал (відмінно)
Теоретичне питання № 1	6	8	10
Теоретичне питання № 2	6	8	10
Практичне завдання	18	24	30
Разом:	30		50

*Примітка. *Позитивний бал за іспит, відмінний від мінімального (30 балів) та максимального (50 балів), знаходиться в межах 31-49 балів та розраховується як сума балів за усі структурні елементи (завдання) іспиту.*

Для кожного окремого виду завдань підсумкового семестрового контролю застосовуються критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти, наведені вище (Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти).

Таблиця – Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Рейтингова шкала балів	Інституційна шкала (Опис рівня досягнення здобувачем вищої освіти запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни)	
		Залік	Іспит/диференційований залік
A	90-100	Зараховано	Відмінно/Excellent – високий рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни, що свідчить про безумовну готовність здобувача до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
B	83-89		Добре/Good – середній (максимально достатній) рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни та готовності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
C	73-82		
D	66-72		Задовільно/Satisfactory – Наявні мінімально достатні для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом результати навчання з навчальної дисципліни
E	60-65		
FX	40-59	Незараховано	Незадовільно/Fail – Низка запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни відсутня. Рівень набутих результатів навчання є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
F	0-39		Незадовільно/Fail – Результати навчання відсутні

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС визначається в автоматизованому режимі після внесення викладачем результатів оцінювання з усіх видів робіт до електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС у наведеній нижче таблиці.

Семестровий іспит виставляється, якщо загальна сума балів, яку набрав студент з дисципліни за результатами поточного та підсумкового контролю, знаходиться у межах від 60 до 100 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «відмінно/добре/задовільно», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом сумі балів відповідно до таблиці Співвідношення.

11. Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Сутність соціальної експертизи та прогнозування, його специфіка у соціальній роботі.
2. Об'єкт і суб'єкт соціальної експертизи та прогнозування.
3. Методи соціальної експертизи та прогнозування.
4. Напрямки соціальної експертизи та прогнозування.
5. Порівняльний аналіз понять: «прогнозування», «антиципація», «передбачення».
6. Форми конкретизації передбачення.
7. Співвідношення категорій передбачення й керування.
8. Проектування як елемент управлінської діяльності і його зв'язок із прогнозуванням.
9. Систематизація прогнозів.
10. Інформаційне забезпечення прогнозування і проектування.

11. Роль моделювання в прогностичному дослідженні.
12. Презентизм первісного мислення й футурофобія.
13. Релігійне, утопічне і філософсько-історичне коріння теорії прогнозування.
14. Соціальне прогнозування на рубежі XIX-XX сторіч. Поява наукової фантастики й «міркувань про майбутнє».
15. Формування парадигми технологічного прогнозування.
16. Соціальна політика в системі соціальної роботи.
17. Місце О. Тоффлера в розвитку прогностичної науки.
18. Роль і місце держави в реалізації соціальної політики
19. Сутність глобалістики й альтернативістики. Концепція «альтернативної цивілізації».
20. Передпрогнозна орієнтація.
21. Період заснування і період попередження прогнозу.
22. Побудова вихідної (базової) моделі об'єкта соціальної експертизи та прогнозування.
23. Соціологічний показник і можливість його використання в прогностичному й проектному моделюванні.
24. Можливості трендового моделювання в прогностичному дослідженні.
25. Побудова моделі прогнозного тла.
26. Пошуковий прогноз та нормативний прогноз.
27. Верифікація прогнозу.
28. Вироблення рекомендацій для ухвалення управлінського рішення.
29. Прогнозування у сфері політики.
30. Об'єкти та суб'єкти соціальної політики.
31. Прогнози у сфері освіти.
32. Специфіка прогнозування у сфері культури.
33. Прогнозування демографічної ситуації у світі.
34. Зміст, мета, завдання соціальної політики.
35. Прогнозування у сфері соціального наркотизму.
36. Перспективна проблематика соціальної експертизи та прогнозування.
37. Зв'язок соціального керування й соціального прогнозування.
38. Розвиток даних про майбутнє у світовій суспільній думці.
39. Соціальне прогнозування як метод наукового пізнання.
40. Зміст і функції соціальної експертизи та прогнозування.
41. Об'єкт і предмет соціальної експертизи та прогнозування, його види.
42. Технологічні етапи й методи соціальної експертизи та прогнозування.
43. Технологія моделювання, моделі соціальної експертизи та прогнозування.
44. Нормативно - правова база, інформаційне й ресурсне забезпечення соціального прогнозування.
45. Класифікація наук за часовим критерієм. Триєдина функція науки.
46. Єдність теорії й практики прогнозування.
47. Передбачення і квазіпередбачення.
48. Цілепокладання, передпланове й післяпланове програмування, планування, проектування.
49. Історичний контекст застосування системи соціального захисту в соціальній політиці.
50. Теоретико-практичний досвід застосування державних соціальних програм у країнах «соціального добробуту».

12 Навчально-методичне забезпечення

Освітній процес з дисципліни «Соціальна експертиза, прогнозування та оцінка соціальної політики» повністю і в достатній кількості забезпечений необхідною навчально-методичною літературою. Зокрема, підготовлені і видані такі роботи:

1. Соціальне прогнозування: методичні рекомендації до вивчення дисципліни студентами спеціальності 231 «Соціальна робота» / уклад. Н.І. Голова. Хмельницький: ХНУ, 2012. 50 с.

2. Соціальна експертиза та прогнозування: методичні вказівки до вивчення дисципліни студентами спеціальності 231 Соціальна робота / уклад. Н.І. Голова. Хмельницький: ХНУ, 2023. 33 с.

13 Матеріально-технічне та програмне забезпечення дисципліни (за потреби)

Інформаційна та комп'ютерна підтримка: ПК, планшет, смартфон або інший мобільний пристрій, проєктор. Програмне забезпечення: програми Microsoft Office або аналогічні, доступ до мережі Інтернет, робота з презентаціями.

Вивчення навчальної дисципліни не потребує використання спеціального програмного прикладного забезпечення, крім загальновживаних програм і операційних систем.

14. Рекомендована література:

Основна

1. Бестужев-Лада І.В., Наместнікова Г.А. Технологія прогнозування розвитку соціальних процесів. Київ: Пошук, 2022.

2. Бестужев-Лада І.В., Наместнікова Г.А. Соціальне прогнозування. Курс Лекцій. Одеса: Педагогічне товариство, 2021.

3. Основи економічного та соціального прогнозування / Під редакцією В. Н. Мосіна, Д. М. Крука. Київ: Вища школа, 2024.

4. Ополянський М.П. Прогнозування та обґрунтування соціальної інновації. Київ: Наука, 2023.

5. Попереду ХХІ століття: Перспективи, прогнози, футурологи: антологія сучасності Класична прогностика / Редактор-компілятор І.В. Бестужев-Лада. Київ: Академія, 2020 р.

6. Робочий зошит з прогнозування / Під редакцією І.В. Бестужева-Лади. Київ: Видавництво «Думка», 2023.

7. Теорія прогнозування та прийняття рішень / за редакцією С.А. Саркісяна. Київ.: Вища школа, 2017.

Додаткова

8. Алексєєв В.Г., Соціальні нормативи и соціальне планування. Львів, Видавництво «Наука», 2014.

9. Банін А.П. Ефективність заходів з охорони природних ресурсів. Київ.: Прогрес, 2017.

10. Бахметова О.М. Методи демографічного прогнозування. Київ.: Думка, 2022.

11. Бойчук М.С. Демографічні процеси та прогнози здоров'я населення. Київ.: Видавництво РАО, 2017.

12. Баранюк Ф. Г. Експертні оцінки. Київ: Видавничий дім «Педагогічне товариство», 2019.

13. Венедиктов Д.Д. Прогнозування, довгострокове планування. Київ: Думка, 2021.

14. Виноградов В.М. Гончарук С.І. Закони суспільства та наукове передбачення. Київ.: Думка, 2021.

15. Вишневий С.М. Основи комплексного прогнозування. Київ.: Прогрес, 2019.

16. Гончаренко А.М. Інтегроване прогнозування в системі «суспільство - навколишнє середовище». Київ: Вища школа, 2016.

17. Гордон Т. Новий Підходи до методу Дельфі. Науково-технічне прогнозування. Одеса, Яскравий, 2022.

18. Гражданніков Є.Д. Екстраполяційна прогностика. Полтава: Лада, 2021.

19. Добров Г.М. Прогнозування розвитку науки і техніки. Київ. Видавничий дім Академія наук, 2019
20. Добров Г.М. Експертні оцінки в науково-технічному прогнозуванні. Київ : Либідь, 2022.
21. Євланов Л.Г., Кутузов В.А. Експертні оцінки. Наука, 2024.
22. Кудрявцев В.М. Причинно-наслідкові зв'язки в кримінології. Київ: Видавничий дім, 2021.
23. Кульбовська Н.К. Прогнозування. Київ: РАН, 2023.
24. Лаппо Г.М. Шляхи в майбутнє. Київ: Науковий Світ, Видавництво, 2022.
25. Лезгіна М.Л. Визначення прогнозування. Київ., 2023.
26. Лисичкін В.А. Галузеве науково-технічне прогнозування. Київ: Наука, 2023.
27. Мартино Дж. Технологічне прогнозування. Київ: Думка, 2024.
28. Методологія демографічний прогноз / Під редакцією А. Г. Волкова. Київ: Наука, 2024.
29. Методологічні проблеми прогнозування та управління в галузі художньої культури. Київ: Преса, 2023.
30. Методологічні проблеми соціального прогнозування / Під редакцією В.І. Куценко. Київ: Наукова думка, 2020.
31. Прогнозування для промисловості та державних установ. Київ: Прогрес, 2020.
32. Нікітіна А.Г. Передбачення як здатність людини. Київ: Еврика, 2023.
33. Переверзін І.І. Прогнозування і планування. Львів: Видавництво РАО, 2022.
34. Печчей А. Людські якості. Київ: Знання, 2020.
35. Плахов В.Д. Соціальна норми: філософські основи загальної теорії. Київ: Знання, 2022.
36. Ропаків Н.І. Проблеми дослідження. Київ: Прогрес, 2020.
37. Рибаківський Л.Л. Методологічні питання прогнозування чисельності населення. Миколаїв: Главник, 2020.
38. Рябушкін А.В. Розвиток суспільства. Львів: Суспільство, 2022.
39. Сафаров Р.А. Правове прогнозування / Право і соціологія. Київ.: Видавництво академії наук, 2020.
40. Сватков Н.М. Планетарно-географічний прогноз. Київ: Думка, 2018.
41. Соціальні орієнтири оновлення: суспільство і людина / Під. ред. Заславська Г.А. Київ: Думка, 2021.
42. Суворов Л.Н. Аверкін А. Н. Соціальне прогнозування. Харків: Еврика.2024.
43. Федоров М.В. Екологічний криза і соціальний прогрес. Харків: Радуга 2023.
44. Філіппов Ф.Р. Соціологія освіти. Полтава: Укр. Прогрес, 2020.
45. Яковлев А.М. Соціологія економічної злочинності. Одеса: Прогрес, 2022.

15 Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. Доступ до ресурсу: <https://msn.khnu.km.ua>.
2. Електронна бібліотека університету. Доступ до ресурсу: http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/plage_lib.php.
3. Репозитарій ХНУ. Доступ до ресурсу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/?locale=uk>.